

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОВАЖНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У статті охарактеризовано вплив інноваційних рішень на ефективність діяльності суб'єктів господарювання в умовах реалізації цілей сталого розвитку. Наведено основні інноваційні стратегії, впровадження яких забезпечить стійкий рівноважний поступ господарських систем, зокрема, інвестування в людський капітал та пріоритизацію освіти, широке впровадження підходів циркулярного формату організації економіки, надання можливостей розширеного доступу громадян до фінансових ресурсів та послуг навіть на віддалених територіях і у громадах, що забезпечить зростання збалансованості та оптимізацію ухвалення стратегічних управлінських рішень. Наведено інноваційні моделі, що можуть бути адаптовані до конкретних соціально-економічних та інших умов, застосування яких забезпечує можливості сталого зростання конкурентоспроможності суб'єктів господарювання на різних рівнях економічної та господарської ієрархії. Розглянуто модель секторальної диверсифікації, що визначає виокремлення та сприяння пріоритетному розвитку певних сфер економіки, просторове інноваційне планування як чинник забезпечення збалансованого розвитку регіонів через удосконалення розподілу інфраструктури та інвестицій, модель інклюзивного зростання та соціального поступу, що зорієнтована на зменшення соціальної нерівності та оптимізацію розподілу наявних ресурсів. Наголошено, що розвиток кластерного підходу дає можливість реалізувати значну економію всіх видів використовуваних ресурсів завдяки спеціалізації господарських процесів та використанню ефекту масштабу, стратегічний розвиток критичної інфраструктури суттєво підвищує загальну стійкість економічних систем у надзвичайних умовах, а модель пріоритетності екологічних підходів може бути особливо ефективною в умовах необхідності мінімізації впливів негативних кліматичних змін та потреби прискореного досягнення екологічної стійкості. Розглянуто напрями удосконалення інноваційних стратегій та моделей рівноважного розвитку соціально-економічних систем.

Ключові слова: рівноважний соціально-економічний розвиток; інноваційні стратегії; ресурсоефективність; екологічна стійкість; циркулярна економіка; моделі збалансованого зростання; секторальна диверсифікація; кластеризація.

Актуальність теми. Інноваційний розвиток економіки тісно пов'язаний з можливостями забезпечення її рівноважного розвитку, адже впровадження нових досягнень науки і техніки у виробничо-господарську діяльність, а отже і у сферу споживання, у багатьох випадках, створює додаткові умови для збереження та ефективного використання всіх видів ресурсів, що є одним з важливих чинників збалансованості соціально-економічних систем.

Впровадження інноваційних стратегічних рішень є ключовим аспектом, що забезпечує впровадження новітніх технологій, які зменшують рівень викидів в атмосферу, знижують антропогенне навантаження на водні та земельні ресурси, а отже, підвищують стійкість екосистем та ймовірність їх збереження у середньо- та довгостроковій перспективі.

Інновації у сфері підвищення ресурсоефективності та переробки відходів сприяють покращенню стану біогеоценозів вже сьогодні, захищаючи їх від потенційних негативних змін. У багатьох випадках такий вплив набуває глобальних масштабів, зменшуючи ризики виникнення кліматичних явищ, що негативно впливають як на середовище життя людини, так і економічний розвиток господарських систем.

Особливо актуальними, в контексті інноваційного забезпечення збалансованого розвитку є швидкий розвиток відновлюваної енергетики. Відкриття в Китаї найбільшої сонячної електростанції з площею панелей 810 кв. км та потужністю близько 6 млрд кВт-год на рік може бути одним з прикладів такого впливу. Адже економія, наприклад, вуглеводнів, які необхідні для генерації відповідної потужності, а також відсутність шкідливих викидів, а значить забруднення атмосфери, має значний як економічний, так й екологічний вимір.

Розвиток цифрових технологій та їх використання у промисловості, сільському господарстві та інших сферах підвищують продуктивність праці, сприяють інтенсивному збільшенню обсягів виробництва, а отже, його ефективності в цілому. Крім підвищення стійкості та конкурентоспроможності господарств, галузей та регіонів, це може значною мірою сприяти вирішенню проблем голоду і бідності, а також впливатиме на розвиток освіти, охорони здоров'я та ін.

Разом з тим, інноваційні моделі та рішення, які оптимізують розвиток економіко-соціальних систем, забезпечують не лише зниження потенційних ризиків, що пов'язані з проблемою вичерпності ресурсів та зміною кліматичних умов, але й створюють передумови для формування адаптаційного потенціалу до нових, в

тому числі форс-мажорних викликів та обставин, що можуть виникати в сучасних швидкозмінюваних соціально-економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження аспектів збалансованого розвитку та впливу інноваційних стратегічних рішень і моделей на можливості його забезпечення здійснювалося та продовжує проводитися багатьма науковцями як в Україні, так і за кордоном. Серед інших, подібні дослідження реалізують Білан Ю., Вайцзеккер Е., Крістенсен К., Іллі Е., Коваленко О., Мироненко Т., Рокстрьом Й., Сакс Д., Сенченко В., Сміт М., Супрун Н., Тарасенко В., Харгровс К., Чесброу Г., Яцкевич І.

У своєму доробку авторами були вивчені питання досягнення цілей сталого розвитку через економічне зростання, обґрунтовано необхідність застосування інновацій для забезпечення екологічної та економічної стійкості, а також підвищення добробуту суспільства в умовах швидкого розвитку інноваційного підприємництва, аспекти управління інноваціями в різних галузях економіки, окреслені підходи та запропоновані моделі формування ефективної інноваційної політики на сучасному етапі розвитку соціально-економічних систем [1; 2]. Разом з тим, в сучасних умовах необхідною є подальша розробка актуальних напрямів вирішення проблем інноваційного забезпечення сталості функціонування як господарюючих суб'єктів, так і країн та регіонів, а також можливостей їх подальшого ефективного соціально-економічного розвитку.

Метою статті є вивчення питань збалансованого розвитку соціально-економічних систем в сучасних умовах їх функціонування, а також визначення напрямів збереження наявного природно-ресурсного та господарського потенціалу, розбудови стійкої інфраструктури та підвищення ефективності її роботи в умовах використання дієвих інноваційних стратегій та моделей розвитку.

Викладення основного матеріалу

Інновації в сьогоденні економічних реаліях є вагомим рушієм забезпечення рівноважного розвитку, шляхом імплементації новітніх технологічних підходів та ідей, що визначають перспективи економічного зростання. Інноваційний розвиток реалізується через підприємництво та використання передових рішень та нових знань для розв'язання проблем і використання наявних можливостей. Він забезпечує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та їх економічне зростання, сприяє підвищенню якості товарів, послуг, а отже – якості життя і соціальному прогресу, дозволяє гарантувати екологічну стійкість, а також збільшувати кількість робочих місць у наукоємких сферах економіки, вирішувати комплексні соціальні,

економічні, фінансові та інші проблеми як на локальному, так і на глобальному рівні тощо.

Важливими інноваційними стратегіями, що забезпечують стійкий економічний розвиток мають бути відповідні підходи до інвестицій в людський капітал, зокрема через пріоритизацію освіти та охорони здоров'я, дієва підтримка державою малого та середнього бізнесу, оскільки саме він в багатьох випадках є джерелом застосування інновацій та забезпечення зайнятості, а також підвищення стійкості до стохастичних збурень у функціонуванні господарських систем, країн та регіонів та, відповідно, застосування новітніх підходів до диверсифікації та управління існуючими та потенційними ризиками.

Крім того, необхідним є формування та широке впровадження підходів циркулярної економіки, тобто господарської системи замкненого циклу, яка забезпечить мінімізацію відходів, переробку, ремонт та повторне використання ресурсів, що зменшить навантаження на навколишнє природне середовище, сприятиме створенню нових робочих місць та бізнес-можливостей. Перехід до широкого впровадження технологій «розумних міст», через розвиток відповідної інфраструктури, інноваційного планування та цифрового управління забезпечить вирішення багатьох житлових та транспортних проблем, а також питань менеджменту міського середовища в цілому.

Розвиток нових підходів, щодо розширення доступу громадян та бізнесу до доступних фінансових ресурсів і послуг, зокрема, банківських сервісів навіть у територіально віддалених громадах, мікрофінансування та ін., забезпечить розширення участі малого бізнесу та громадян в економічних процесах, а отже, сприятиме зростанню стійкості відповідних господарських систем, їх адаптації до нових викликів та, відповідно, інклюзивному та стійкому розвитку.

Рівноважний соціально-економічний розвиток може досягатися через механізм застосування інноваційних моделей збалансованого зростання, що мають адаптуватися до конкретної ситуації на ринку та наявних умов і способів господарювання.

Секторальна диверсифікація може бути застосована для виокремлення та сприяння розвитку однієї або кількох галузей економіки держави чи регіону, що визначається актуальними потребами (зменшення залежності від експорту чи від однієї галузі та ін.) й економічними можливостями відповідних територій. Такий підхід суттєво зменшує комплексні ризики, забезпечує зростання зайнятості та меншу вразливість до економічних викликів.

Просторове інноваційне планування та регіональний розвиток передбачає збалансований розвиток регіонів та територій, шляхом оптимізації стратегічного розподілу інвестиції, економічної активності та інфраструктури. Така модель, з адаптацією до конкретних природних, географічних, соціально-економічних та інших умов, повинна бути застосована при потребі розвитку зв'язків між міськими та сільськими територіями, виправлення наявних регіональних диспропорцій, а також оптимізації використання потенціалу регіонів.

Модель інклюзивного зростання та соціального розвитку повинна забезпечити інноваційні підходи до оптимізації розподілу економічних ресурсів між учасниками соціально-економічного процесу, з особливим врахуванням стану незахищених та вразливих категорій громадян. Результатом реалізації такої стратегічної моделі буде покращення доступу населення до основних товарів та послуг, зменшення соціальної нерівності та, відповідно, зростання збалансованості функціонування господарської системи.

Розвиток кластерів, як модель інноваційного збалансування та розвитку, має бути зорієнтована на економічно обґрунтовану підтримку визначених взаємопов'язаних галузей та окремих підприємств в окреслених географічних регіонах, територіях чи секторах господарського механізму через імплементацію кроків, спрямованих на розвиток співпраці, кооперування та інновацій. Такий підхід дає можливість досягати значної економії ресурсів завдяки ефекту масштабу та спеціалізації господарських процесів, а отже, гарантувати зростання продуктивності виробництва та збільшення глобальної конкурентоспроможності територій та регіонів. Варто зазначити, що, на сучасному етапі розвитку економіки, галузева кластеризація впливає та значною мірою визначає механізми формування технологічної різноманітності та способи застосування інноваційних підходів і ухвалення господарських рішень суб'єктами господарювання [3].

Стратегічні інвестиції та інноваційні трансформації критичної інфраструктури, в тому числі енергетики, цифрових комунікацій, транспорту та ін., забезпечують як підвищення загальної економічної ефективності та збалансованості системи, так і гарантують її стійкість у надзвичайних умовах. Покращення доступності інфраструктурних об'єктів та зниження логістичних витрат уможлиблює прискорений та безпечний розвиток на всіх рівнях економічної ієрархії відповідних країн та регіонів.

Орієнтування на пріоритетність екологічних підходів в економічному плануванні та формуванні політики стратегічного розвитку використовується як модель, що спрямовується на досягнення довгострокової екологічної стійкості. Вона може знайти своє застосування при потребі зменшення впливу кліматичних змін, прискореному впровадженні у значних масштабах відновлюваних джерел енергії, імплементації заходів щодо підвищення ефективності використання ресурсів та ін. При цьому, прийняття ефективних управлінських рішень повинно базуватись як на врахуванні еволюційних особливостей глобалізаційних процесів у контексті забезпечення цілей сталого розвитку [4], так і на практичних чинниках застосування рівноважних інноваційних механізмів у різних економічних контекстах [5].

Варто зазначити, що ефективність таких моделей у багатьох випадках визначається конкретними господарськими, природними та іншими умовами, наявністю відповідної інфраструктури та залученістю і зацікавленістю учасників відповідних проєктів у досягненні мети стійкого довгострокового інклюзивного розвитку.

В сучасних умовах, удосконалення існуючих інноваційних стратегій та моделей забезпечення сталого соціально-економічного розвитку може відбуватися за кількома ключовими напрямками.

Першочергово важливим є посилення стійкості інноваційних екосистем, що повинно досягатися шляхом оптимізації співробітництва між державними органами, представниками освітньої сфери та приватним бізнесом, для забезпечення поширення та використання нових знань та технологій. У даному контексті, вважаємо за можливе виокремити необхідність визначення механізму впливу цілей збалансованого розвитку на розвиток, зокрема, вищої освіти та її зв'язок з ефективністю впровадження інновацій.

Також, суттєвим у даному аспекті є надання підтримки малим та середнім підприємствам, технологічним стартапам та іншим суб'єктам господарювання, що, знову ж таки, сприятиме впровадженню інновацій та розширенню їх діяльності. Зі свого боку збільшення обсягів фінансування інноваційної інфраструктури та відповідних досліджень може стати ще одним чинником сприяння досягненню цілей сталого розвитку як на мікро-, так і на макрорівні.

Забезпечення галузевої диверсифікації має включати як проведення аналізу економіки держави на предмет виокремлення галузей та сфер економіки з необхідним потенціалом зростання та подальшу розробку механізмів стимулювання підтримки їх

прискороного розвитку, у тому числі формування логістичних систем, так й інвестування у навчальні програми, спрямовані на підготовку необхідної чисельності працівників відповідної кваліфікації.

Розробка та реалізація стратегій розвитку регіонів повинна бути зорієнтована на формування комплексних планів розвитку територій з ефективним розподілом інвестицій та ресурсів, що має бути спрямованим на оптимізацію розвитку міст і сіл відповідних районів та областей. Необхідним тут є зорієнтованість на подолання регіональних диспропорцій, а також створення промислових кластерів, що забезпечені місцевими ресурсами та використовують інші територіальні переваги.

Наявність доступу до швидкісного інтернет-зв'язку, цифрової інфраструктури з всеохоплюючим розвитком цифрової грамотності та доступність необхідних для забезпечення функціонування економічного механізму держави електронних послуг створюватимуть додаткові можливості для участі бізнесу у глобальній конкуренції, а отже, й інтегрального економічного зростання.

Необхідною складовою удосконалення інноваційних стратегій і моделей сталого розвитку є дієве функціонування системи моніторингу та оцінки їх впливу на результати соціально-економічного розвитку з відповідним коригуванням у кожному новому циклі спостережень. Обов'язковим є налагодження ефективного зворотного зв'язку зі всіма учасниками та зацікавленими сторонами господарської системи, що сприятиме постійному удосконаленню та адаптації впроваджуваних заходів на основі використання реального досвіду та практичних знань.

Важливими чинниками реалізації цілей стійкого розвитку є регуляторна підтримка та заохочення інновацій у сфері безвідходних технологій, реалізація заходів щодо зменшення кількості відходів існуючих виробництв, додаткове розширення можливостей переробки та відновлення ресурсів у контексті формування принципів циркулярної економіки, а також впровадження нових екологічних стандартів з одночасною реалізацією механізму забезпечення їх дотримання шляхом переважно стимулювання суб'єктів господарювання у випадку ефективного використання у виробничо-господарському процесі інноваційних рішень та технологій, що сприяють забезпеченню збалансованості розвитку соціально-економічних систем як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Висновки. Забезпечення оптимальних умов досягнення цілей збалансованого соціально-економічного розвитку потребує реалізації інтегрального комплексу системних заходів, що повинні ґрунтуватися

на розробці та імплементації дієвих інноваційних стратегій та моделей. Причому в умовах швидких змін екзогенних та ендогенних чинників функціонування, що впливають як на конкретних суб'єктів господарювання, так і на ієрархічні системи локального і глобального рівня, виникає потреба постійної актуалізації та удосконалення використовуваних для досягнення рівноважного розвитку підходів, оскільки темпи змін досить часто супроводжуються суттєвими трансформаціями, ускладненнями вихідних чинників та форс-мажорними обставинами.

Крім того, необхідною є імплементація механізму прискореної адаптації застосовуваних у рівноважних еколого-економічних системах підходів забезпечення їх ефективності до економічних, екологічних, соціально-політичних, культурних та інших особливостей відповідних країн та регіонів, а також територіально превалюючих видів бізнесу.

Важливим чинником, що є запорукою успішної реалізації наведених інноваційних стратегій забезпечення збалансованого розвитку, може стати сприяння подальшому удосконаленню міжнародної торгівлі та рівних можливостей участі у ній усіма учасниками глобальних економічних процесів. Адже розширення доступу до секторів світового ринку для переважної більшості представників бізнесу гарантуватиме не лише реалізацію перспектив досягнення комплексної мети сталого соціально-економічного розвитку в майбутньому, а й уможливить практичне отримання відповідного економічного ефекту від застосування усього комплексу охарактеризованих моделей забезпечення рівноважного суспільного поступу вже на сучасному етапі свого функціонування.

1. Сенченко В. «Смарт-спеціалізація» – концептуальна модель формування та розвитку регіональної інноваційної політики в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 10.
2. Яцкевич І. Інноваційна політика України у післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39.
3. Feldman M. P., & Lowe N. Spatial clustering, technological diversity and firm-level patenting. *Research Policy*. 2017. Vol. 46(7). P. 1290–1303.
4. Sachs J. D. *The Ages of Globalization: Geography, Technology, and Institutions*. Columbia University Press, 2020.
5. Chesbrough H. W. *Open Innovation Results: Going Beyond the Hype and Getting Down to Business*. Oxford University Press, 2019.

REFERENCES:

1. Senchenko V. «Smart-spetsializatsiia» – kontseptualna model formuvannia ta rozvytku rehionalnoi innovatsiinoi polityky v Ukraini. *Naukovi perspektyvy*. 2023. № 10.
2. Yatskevych I. Innovatsiina polityka ukrainy u pisliavoiennyi period. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. № 39.
3. Feldman M. P., & Lowe N. Spatial clustering, technological diversity and firm-level patenting. *Research Policy*. 2017. Vol. 46(7). P. 1290–1303.
4. Sachs J. D. *The Ages of Globalization: Geography, Technology, and Institutions*. Columbia University Press, 2020.
5. Chesbrough H. W. *Open Innovation Results: Going Beyond the Hype and Getting Down to Business*. Oxford University Press, 2019.

Solodkyi V. O. [1; ORCID ID: 0000-0001-8469-8116],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

INNOVATIVE STRATEGIES AND MODELS FOR ENSURING THE EQUILIBRIUM DEVELOPMENT OF ECONOMIC SYSTEMS

The article characterizes the impact of innovative solutions on the efficiency of business entities in the context of implementing the goals of sustainable development. The article presents the main innovative strategies, the implementation of which will ensure sustainable equilibrium progress of economic systems, in particular, investing in human capital and prioritizing education, widespread implementation of circular economy organization approaches, providing opportunities for expanded access of citizens to financial resources and services even in remote areas and communities, which will ensure increased balance and optimization of strategic management decision-making. The article presents innovative models that can be adapted to specific socio-economic and other conditions, the application of which provides opportunities for sustainable growth of competitiveness of business entities at different levels of the economic and business hierarchy. The article considers the model of sectoral diversification, which determines the allocation and promotion of priority development of certain sectors of the economy, spatial innovation planning as a factor in ensuring balanced development of regions through improving the distribution of infrastructure and investment, and the model of inclusive growth and social progress, which is focused on reducing social inequality and optimizing the distribution of available resources. It is emphasized that the development of the cluster approach makes it possible to realize significant savings in all types of resources used due to the specialization of economic processes and the use of economies of scale, the strategic development of critical infrastructure significantly increases the overall resilience of economic systems in emergency conditions, and the model of

prioritizing environmental approaches can be especially effective in the context of the need to minimize the impact of negative climate change and the need to accelerate the achievement of environmental sustainability. The author considers the directions of improvement of innovative strategies and models of equilibrium development of socio-economic systems.

Keywords: balanced socio-economic development; innovation strategies; resource efficiency; environmental sustainability; circular economy; balanced growth models; sectoral diversification; clustering.

Отримано: 10 червня 2024 року
Прорецензовано: 15 червня 2024 року
Прийнято до друку: 21 червня 2024 року